Кір БУЛИЧОВ

ТАКАН ДЛЯ ДІТЕЙ ЗЕМЛІ

Такана спіймали на межі Великого Плоскогір'я, там, де сірі непрохідні джунглі поступаються місцем рідким кýщам бузкових дерев, що виділяють їдкий запах камфори та ефіру. У бузкових дерев отруйні довгі голки, і, якщо необережний подорожній зупиниться переночувати в кýщі, він ніколи більше не прокинеться. Туди, на Плоскогір'я, не дістаються вологі сірі тумани, і вкриті снігом верховини Хмарного хребта видно в будь-яку погоду.

Такана спіймали канські мисливці і принесли в сільце біля водоспаду, прив'язавши за ноги до гнучких жердин. Він ще не вмів літати. Такана не добили, тому що зимової ночі в село приїжджав начальник поста в Дарку і сказав, що за живого такана можна отримати багато грошей.

Рана на плечі такана швидко затягнулася, але він не втік у гори. Йому не було ще й року, він пасся за селом з довгоногами і увечері повертався в загороду. Дочка старости підгодовувала його сіллю і пильнувала, щоб довгоноги його не скривдили. Староста запряг стрибаючого хробака і вирушив у Дарк. Там він сказав, що мисливці спіймали такана і чекають тепер великих грошей. Начальник поста послав повідомлення про це в столицю, так я про це дізнався. Староста виїхав назад, програвши на базарі всі гроші, що узяв з собою на покупку одягу, і перед від'їздом присягнувся духами гір, що з таканом нічого не трапиться.

Це був перший такан, якого спіймали живцем. Років десять тому ботанік Гуляєв, подорожуючи Великим Плоскогір'ям, побачив у печерному храмі секти Синього Сонця шкуру невідомого звіра. Шкура була старою, потертою, густа золотиста шерсть подекуди вилізла. На

шкурі сидів глава секти. Гуляєва цікавила орхідея Окса, непоказна на вигляд рослина з білими п'ятипелюстковими квітами, коріння якої містить паулін. Паулін дозволяє не спати до місяця без шкідливих побічних ефектів. Секта Синього Сонця була відома своїми багатоденними пильнуваннями, і в Дарку Гуляєву порадили побалакати з її главою. Глава секти зробив вигляд, що нічого не знає про орхідею, та зате розповів ботанікові, що звір, шкура якого сподобалася гостю із Землі, водиться високо в горах і його не можна спіймати живим. Звір називається таканом, і його охороняють злі духи гір. Потім глава секти сказав щось послушникові, і той приніс прозору тонку платівку і мовив, що це шматок крила такана. Такани літають з настанням тепла, а восени скидають крила. Гуляєв забув про орхідею і запропонував високу ціну за шкуру і шматок крила. Але глава секти не розлучився з ними, хоча і дозволив сфотографувати.

Я бачив фотографію шкури і крила ще на Землі. Гуляєв приніс її в зоопарк. Фотографія була об'ємною, послушник тримав прозору плівку, в ній відбивалося сонце, і моя дочка Аліса сказала: "Вони, напевно, шибки для вікон з цього роблять".

Я зібрав на Зії хорошу колекцію, найбільше у ній було стрибаючих хробаків, і в музеї мене запевняли, що вони чудово акліматизуються на Землі, що вони незамінні як в'ючний транспорт. Але у мене було якесь упередження проти їзди на хробаках, і я побоювався, що мої співвітчизники його поділять. Я довідався про такана все, що міг. Цебто небагато. Його і справді не було в жодній з колекцій планети, і багато зоологів вважали його легендою. Мені допомогли розіслати в гірські області обіцянки щедрої винагороди за упіймання такана. І через два місяці прийшла звістка, що молодий такан спійманий. Це було винятковим везінням.

До села мене провів начальник поста в Дарку. Староста вийшов зустріти нас до живоплоту. Його чотири руки були прикрашені кам'яними браслетами. За ним ішли мисливці з короткими списами.

Такан за місяць підріс і наздогнав своїх однолітків довгоногів. Він упізнав старосту і підійшов, коли староста його покликав. Підвівши голову, він дивився на нас великими золотистими очима. Він був дуже милий, і мені навіть стало шкода, що на Зії не знають тієї казки. Виявляється, вона все ж існує в шістнадцяти парсеках від Землі.

Я простягнув руку, щоб погладити такана, і староста сказав:

— Він добрий.

Старості дуже хотілося, щоб такан мені сподобався.

Ми залишилися ночувати в селі. Вночі мені стало важко дихати, і я прокинувся. Я добрався до валізи і дістав кисневу маску. Поки я марудився з нею, сон минув, і я вийшов на вулицю. Вулиця упиралася в кошару, і я побачив такана. Він теж не спав. Він стояв, притулившись до огорожі, і дивився на сині світанкові гори. Його шерсть ледь світилася. Він почув мої кроки і повернув голову. Я зупинився, вражений упевненістю, що такан зараз заговорить. Але він мовчав. Мені раптом стало соромно, що я позбавив його гір, що я збираюся посадити його в тісний корабель і відвезти на Землю. Але я постарався відігнати від себе цю думку. Адже звірі живуть у зоопарках довше, ніж на волі.

— Спи, — сказав я йому. — Нас чекає довгий шлях. Тебе ждуть.

Такан зітхнув і переступив з ноги на ногу.

Ми заплатили старості тисячу. Це було рівно стільки, скільки він зажадав. Ще чотири тисячі довелося віддати даркському начальству. Староста жалкував, що запросив мало. Він сказав "тисяча", тому що не сподівався, що знайдуться істоти, здатні заплатити такі гроші за такана.

Ми не могли того ж дня відвезти такана в Дарк. Усюдихід був малий. Тоді всі поїхали, а я залишився в селі чекати велику машину. У мене

була кінокамера, і я цілий день знімав такана, хлопчаків, які не відставали від мене ні на крок, і старого Сопу. У старого було на дві руки більше, ніж у інших мисливців цього племені, і він нагадував шестирукого Шиву. Старий сидів біля дверей хатини і байдуже мружився в об'єктив. Я був радий, що затримався в цих місцях. Над селом висіли сизі гори, під сосною на майдані стояв вимазаний смальцем дерев'яний ідол. Одне крило у нього тріснуло і було підв'язане брудним мотузком.

Я швидко втомлювався, але киснем майже не користувався. Вночі мене мучив сон — такан пішов у гори, і я лізу за ним крізь отруйні колючки до снігового перевалу і ніяк не можу його наздогнати. Лише болять очі від сяйва його шкури. Потім такан злітає до хмар, і його бабкові крила здаються здаля блакитнуватим серпанком.

Мисливці узяли мене з собою в ліс шукати змій. Ліс був по-осінньому порожнім і тихим. Дощів вже не було декілька тижнів. Під ногами шаруділа суха трава. Я нарвав букет дрібних рожевих квітів. Квіти пахли гниллю, і пелюстки їх були вологими на дотик. Мені хотілося засушити квіти на пам'ять, але вони до вечора розтанули.

Через два дні приїхала велика машина з кліткою. За півгодини до того, як вона з'явилася на майдані, чутно було, як важко дихав її мотор, долаючи підйом. Мені хотілося залишитися в селі, і я плекав надію, що мотор зламається. Мені хотілося щоранку бачити сизі гори. Але я пішов до такана, щоб оглянути його перед від'їздом. Дочка старости, яка не любила мене за те, що я хотів забрати такана, помахала нам, коли машина звертала за останній будинок. Клітка погойдувалася на поворотах, і такан швидко переступав з ноги на ногу, щоб не втратити рівновагу.

У літаку такан стояв, поклавши мені на коліна теплу голову, і очі у нього були сумними. Він ворушив губами, ніби шепотів мені щось, а я заспокоював його і чухав крутий лоб.

У столичному порту літак зустрічало несподівано багато народу. Тут були високопосадовці, інопланетники і просто цікаві. Першим підійшов до літака директор зоопарку. Йому не терпілося побачити такана. Він вважав би за краще залишити такана у себе, але даркські власті продали його Землі, і уряд не заперечував. Урядові хотілося, щоб такан був подарунком Землі. Ніхто не сумнівався, що тепер, коли зникли сумніви в його реальності, можна буде дістати ще кількох для себе.

Я звів такана трапом на пластикове покриття аеродрому, і зустрічаючі підходили і гладили його по теплому шовковистому боці. Такан терпляче чекав, коли можна буде піти в прохолоду. У долині йому було задушливо, жарко, і боки його важко роздувалися.

Такана помістили в кондиціонованій кімнаті космослужб. Ми хотіли, щоб він акліматизувався і зміцнів перед новою подорожжю.

Такан сумував. Він відмовлявся від незнайомої трави. Я щодня набридав хімікам, які шукали придатну їжу для полоненого. Вечорами біля кімнати юрмилися відвідувачі. У столиці стало модним їздити до такана. Але я намагався не пускати гостей. Таканові набридли відвідувачі. Я прикипів до такана. Мені здавалося, що йому теж сняться сизі гори і далекі снігові хмари.

У столиці було жарко. До ранку танули перисті хмари і за вікнами повисала дрібна сіра курява. Я пристосувався працювати в кімнаті такана. Там було прохолодніше. Такан іноді підводився з жухлої підстилки, підходив до мене ззаду і, намагаючись не заважати, дивився, як я друкую на машинці.

Корабель із Землі запізнювався. Я слав панічні депеші, повідомляв про критичне становище цінних тварин. Мене добре знали зв'язківці на космостанції і гадали, що у мене грошей кури не клюють. Я складав у кишеню квитанції і чекав суботнього візиту в наше представництво, де спітнілий, роздратований бухгалтер відлічував валюту за утримання

тварин і зоолога, мене. Бухгалтер страшенно боявся стрибаючих хробаків і намагався не виходити на вулиці, все чекав, що один з них стрибне на нього. Я умовляв його подивитися на такана, але він не погоджувався і запевняв мене, що геть забув дитячі казки.

Іноді вечорами ми з таканом розмовляли. Вірніше, розмовляв я, а такан погоджувався. Або не погоджувався.

— Слухай, — казав я. — Ми повинні робити людей щасливими. Таке у нас завдання. У нас з тобою.

Такан схиляв голову набік. Він не вірив мені. Вії його, довгі і прямі, мов шпаги, схрещувалися, якщо він примружувався.

— Діти мають вірити в казки, — казав я. — Вони чекають на тебе, тому що ти казка. Ти втілюєш для них доброту і вірність. Їдьмо зі мною на Землю. Я прошу тебе.

— Гаразд, — сказав він одного разу.

У нього прорізалися крила. Вони свербіли, і він подряпав їх вістрями стіни в кімнаті.

— Уявляєш, — казав я. — По всіх каналах телебачення оголосять, що ти прилетів. І всі прийдуть подивитися на тебе.

Такан поклав мені на коліна важку теплу голову.

— Тобі сподобається наша трава. Вона цілком така сама, як у горах.

Місто душили жаркі тумани. Вони заважали дихати. До мене прийшов директор зоопарку. Він пив земний лимонад і довго розповідав мені про труднощі роботи, про хвороби хижих квітів і приплід

триголових змій. Я неуважно слухав його і думав, що такана доведеться віддати в зоопарк. Тимчасово.

Я послав ще дві "блискавки" на Землю. З представництва зателефонували, що пасажирський лайнер "Оріон" змінив курс для того, щоб забрати нас. Лайнер буде в столиці мінімум за два тижні. Треба дочекатися.

Прийшов лист від дочки старости. Він був написаний грамотієм у Дарку, на базарі. Дочка старости писала, що батько розділив сотню поміж мисливцями, які спіймали такана, а дев'ятсот поклав у банк в Дарку. Старий знав ціну грошам. Кожному мисливцеві припало по двадцятці. Вони програли їх на базарі. Ще дочка старости писала, що мисливці бачили сліди дорослих таканів, але вони відлетіли.

Я відповів дочці старости, що такан почувається добре, а коли прийде корабель із Землі, то йому буде краще. Я просив її не турбуватися, тому що я завжди думаю про такана.

Ми перевели такана в зоопарк. Він зовсім ослаб і насилу доплівся до зеленого гаю посеред загороди, де жили волохаті птахи. Птахам спека байдужа, вони живуть у гарячих вулканічних болотах. Біля входу в зоопарк директор повісив оголошення, де мовилося, що єдиний спійманий живцем такан перед відправкою на Землю доступний для огляду.

У загороді росли дерева і було болітце з підігрівом води. У болітці вовтузилися в намулі волохаті птахи, і іноді з води вистрибувала трирука риба. Птахи билися і верещали.

Відвідувачі приходили в парк сім'ями, залишали хробаків біля воріт. Вони приносили з собою килимки і каструлі. Відвідувачі роздивлялися золотисту пляму в тіні дерев, але більше цікавилися волохатими

птахами, тому що на Землі і на Зії зовсім різні казки. І в їх казках головними героями були вогняні змії і волохаті птахи.

Директор зоопарку був задоволений. Йому б хотілося, щоб такан залишився в зоопарку назавжди. Він був патріотом зоопарку і непоганим зоологом.

Поснідавши на траві, відвідувачі йшли до співаючих змій, метушливих і немузикальних. Змії наслідували людей, і відвідувачі намагалися вгадати, на що це схоже. І сміялися. Іноді хлопчаки кидали в такана камінцями, щоб він підвівся і підійшов до загородки. Вони дражнили його довгоногом. Такан не вставав. Коли я приходив до нього, він зітхав і намагався підвести крила, майже невидимі в тіні. Тоді біля загородки збиралося дуже багато народу, оскільки я був куди більшою дивовижею, аніж такан. Хлопчакам здавалося, що я теж екзотична тварина, тому що у мене лише дві руки і два ока, але камінцями в мене вони не кидали.

Телефон у моєму номері задзвонив о третій ночі. Директор зоопарку, плутаючись від хвилювання, сказав, що такану геть погано. Я крикнув у трубку, що зараз буду. Я увімкнув настільну лампу і ніяк не міг поцілити в рукави сорочки.

Такану стало зле ще увечері, до закриття зоопарку, але директор не подзвонив мені, сподіваючись вилікувати його самотужки. Він не хотів, щоб я подумав, що зоопарк винен у хворобі звіра.

Я довго біг нічними вулицями, спотикаючись об тріщини в бруківці, ковзаючи в калюжах, полохаючи ящірок і сліпунів. Біля воріт мене зустрів служитель, середнє око його було заплющене — служителеві хотілося спати. Я не зрозумів, що він говорить, і побіг угору, повз клітки з хробаками і загороди, де, розбуджені моїми кроками, вовтузилися чорні тіні.

Такан лежав у кабінеті директора. Директор, в білому халаті, сидів край столу, заставленого пляшками, ампулами, коробочками. Директор був збентежений, але мені ніколи було його втішати.

Очі такана були затягнуті білими плівками, немов у птаха. Він рідко, зі схлипом дихав, і часом по його шкурі пробігав трем. Тоді він дрібно стукав по підлозі білими копитцями.

Я подумав, що перед смертю такан бачить сизі гори, але я не встигну відвезти його назад.

Шерсть у мене під долонею була такою ж м'якою і теплою, як завжди, але я знав, що вона застине до світанку. Я не міг пристрелити його, тому що він був моїм другом.

Раптом такан, ніби захотівши попрощатися зі мною, розплющив очі. Але він дивився повз мене, на двері. Там стояла дочка старости.

— Я приїхала, — сказала вона. — Я зрозуміла з листа, що такану погано. Я привезла гірську траву. Коли довгоноги хворіють, вони їдять цю траву.

Дівчина зняла з плеча мішок, від якого по кімнаті поширився тонкий аромат гірських лугів і вітру.

Такан сказав їй щось, і дівчина дістала з мішка оберемок сизих, мов гори, квітів...

Дочка старости прийшла провести нас на космодром. За ті два дні, що ми просиділи з нею біля хворого такана, ми подружилися, і вона повірила мені, що такану варто поїхати на Землю.

Такан був ще слабкий, але коли стюардеса "Оріона" побачила, як ми утрьох виходимо на поле, вона вискнула від захоплення, а я сказав такану:

— Ось бачиш, я ж тобі казав.

— Я розбуджу пасажирів, — сказала стюардеса. — Вони обов'язково повинні здивуватися. А він уміє літати?

— Літатиме, — сказав я. — Не треба будити пасажирів. Вони ще встигнуть на нього надивитися.

Ми з таканом прослідкували, як іде вантаження нашого звіринця, а потім пройшли до каюти, де на нас чекав капітан, який сказав, що це порушення правил, але він не має нічогісінько проти.

Ми прилетіли на Землю через три тижні. За цей час такан встиг познайомитися з пасажирами, він пишався тим, що опинився в центрі уваги. Крила у нього настільки відростили, що він міг літати по довгому коридору корабля і навіть возив на спині одну десятирічну дівчинку.

У цієї дівчинки виявилася потрібна нам книга, і я прочитав її таканові. Такан повторював за мною деякі вірші і розглядав малюнки, дивуючись, як схожий він на книжкового героя.

Ми домовилися, що поява такана на Землі буде обставлена драматично. Дівчинці ми зшили червоні чобітки і червону сорочку з поясочком. І смугасті штани. Це виявилося нелегкою справою. Три дні пішло на пошуки матеріалів, і якщо штани і сорочку зшили потім стюардеса з матір'ю дівчинки, то чоботи довелося тачати мені самому. Я поколов до нігтів пальці і змарнував декілька метрів червоного пластику.

Такан попросив, щоб дівчинку одягнули, і залишився задоволений результатом.

Останню ніч перед приземленням він не спав і нервово постукував копитом об перегородку.

— Не турбуйся, — казав я йому. — Спи. Завтра важкий день.

Коли "Оріон" приземлився і телевізійні камери під'їхали ближче, такан підійшов до люка і сказав дівчинці:

— Тримайся міцніше.

— Я знаю, — сказала дівчинка.

Капітан наказав відчинити люк. Задзижчали камери, і всі, хто зібрався на величезному полі, дивилися на чорний отвір люка.

Я ніяк не міг подумати, що звістка про наш приліт викличе таке хвилювання на Землі. Десятки тисяч людей з'їхалися до космодрому, і телесупутники, що зустріли нас на зовнішній орбіті і провели почесним ескортом до поля, кружляли поряд, немов товсті жуки.

Такан легко стрибнув вперед, злетів над полем і поволі поплив до широко розплющених очей телевізійних камер. Крил його, тонких і прозорих, не було видно. Здавалося, що вершника прикриває легке марево. Дівчинка підняла вітально руку, і мільйони дітей закричали:

— Лети до нас, конику-горбоконику!

Коник-горбоконик позував перед камерами. Він мчав до них, гальмував неподалік, поводив довгими вухами і знову злітав до хмар.

Дівчинка міцно трималася за гриву і острожила коника-горбоконика червоними пластиковими чобітками.

— Він не втомиться? — запитала стюардеса.

— Ні, — відповів я. — Виявляється, він не позбавлений марнославства.

© БУЛЫЧЕВ К. Чудеса в Гусляре. — М.: Молодая гвардия, 1972. — 368 с. — (Б-ка советской фантастики).

© ГЕНИК Віталій, переклад з російської, 2008.